

РОЗДІЛ 11 МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341.4

НОРМИ «М'ЯКОГО ПРАВА» (SOFT LAW) У РЕГУЛЮВАННІ МІЖНАРОДНИХ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН

“SOFT LAW” IN REGULATION OF INTERNATIONAL ECONOMIC RELATIONS

Гулєвська Г.Ю.,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри соціально-гуманітарних дисциплін

Запорізького інституту економіки та інформаційних технологій

У статті проаналізовано основні передумови підвищення ролі та значення «м'якого права» (soft law) у регулюванні міжнародних економічних відносин. Підкреслено його зв'язок з основними виявами глобалізації й постмодерну у праві. Розглянуто особливості використання «м'якого права» (soft law) в окремих сферах міжнародного економічного співробітництва та діяльності міжнародних економічних організацій.

Ключові слова: м'яке право, міжнародне право, міжнародна інтеграція, міжнародні економічні відносини, міжнародне економічне право, міжнародні економічні організації.

В статье проанализированы основные предпосылки повышения роли и значения «мягкого права» (soft law) в регулировании международных экономических отношений. Подчеркнута его связь с основными проявлениями глобализации и постмодерна в праве. Рассмотрены особенности использования «мягкого права» (soft law) в отдельных сферах международного экономического сотрудничества и деятельности международных экономических организаций.

Ключевые слова: мягкое право, международное право, международные экономические отношения, международное экономическое право, международные экономические организации.

The scientific article analyzes the main prerequisites for increasing the role and importance of “soft law” in the regulation of international economic relations. His connection with the main manifestations of globalization and postmodernity in law is underlined. The peculiarities of soft law application in certain spheres of international economic cooperation and activities of international economic organizations are considered.

Key words: soft law, international law, international economic relations, international economic law, international economic organizations.

Актуальність теми. Для сучасного етапу розвитку міжнародного права характерним є підвищення ролі та значення актів, що не наділені формально юридичною обов'язковою силою, однак справляють значний вплив на формування міжнародно-правових норм і практику міжнародних відносин. Для визначення такого роду актів використовують різні терміни, наприклад «недоговірні угоди» (non-treaty agreements), «програмне право» (programmatic law), «неформальні документи» (informal instruments), «міжнародні документи, що не мають офіційного статусу» або «неофіційні міжнародні акти», «зелене право», «субправо», «передправо», «недосконале право», «квазіправо», «не-право», «нетипові норми» тощо, але найбільш поширеним та усталеним варто визнати словосполучення «м'яке право» (soft law). У юридичній науці питання щодо визнання правової природи таких актів, їх юридичної сили, місця в системі джерел права, зокрема й міжнародного, залишаються невирішеними та дискусійними. Разом із тим учені-міжнародники єдині, що дослідження теоретичних і практичних питань щодо «м'якого права» (soft law) є актуальним завданням для міжнародно-правової науки. Варто погодитись із тим, що «встановлення значущості норм м'якого права неможливо без характеристики конкретних сфер їх застосування. У свою чергу, кожна із цих сфер може детермінувати ті або інші особливості застосування таких норм «м'якого» права» [1, с. 326]. Зазначимо, що найбільш активного поширення норми «м'якого права» набувають у відносно «молодих» галузях міжнародного права, зокрема під час регулювання міжнародних економічних відносин, і міжнародне економічне право вже традиційно вважається «улюбленою сферою дії «м'якого права» (soft law)» [2, с. 34]. Особливе значення норм «м'якого права» для розвитку міжнародних економічних відносин і їх правового регулювання є беззаперечним фактом і підкреслюється й тими науковцями,

які не визнають зазначені норми джерелами міжнародного економічного права. Отже, питання застосування «м'якого права» (soft law) у міжнародному економічному праві належить до актуальних напрямів наукового пошуку.

Останнім часом спостерігається підвищення наукового інтересу до проблематики м'якого права вітчизняних і зарубіжних учених (наприклад, Ю. Безбородов, А. Берлінгауер, М. Буроменський, С. Бойл, В. Василенко, О. Волохов, Е. Д'Амато, К. Горобець, М. Голдмен, Х. Грибнау, Е. Гузман, К. Еббот, М. Ентін, М. Велижаніна, І. Лукашук, П. Калініченко, О. Кашлач, О. Ківець, О. Кирилук, Я. Клаберс, В. Короткий, П. Маланчук, В. Мицик, Т. Мейер, В. Муравйов, Е. Петерс, М. Попов, А. де Робилант, К. Смірнова, Л. Сенден, Ф. Снайдер, Д. Терлецький, Д. Трубек, В. Фетисенко, Ю. Фогельсон, Р. Халафян, Х. Хільгенберг, К. Чінкін, Кім Док Чжу, О. Шпакович, І. Шалінська, Д. Шелтон та ін.). Напрацювання вчених, які досліджують різні аспекти концепції «м'якого права», мають високий науковий рівень, є вагомим внеском у юридичну науку. Водночас теоретичним і практичним питанням застосування soft law у регулюванні міжнародних економічних відносин загалом та окремих галузей міжнародно-економічного співробітництва присвячено порівняно невелику кількість наукових праць (Б. Ашавський, Г. Вельямінов, В. Шумілов, Х. Грибнау, М. Гердеген, К. Брюмер, О. Дьомін, В. Конов, В. Кудряшов, Ж. Нолан, О. Сом, Ю. Фогельсон, С. Чеховська й ін.). Отже, зазначені питання розглядаються переважно як частина більш загальної тематики, є недостатньо дослідженими, що й визначає мету публікації – з'ясувати і проаналізувати основні передумови зростання ролі та особливості вияву «м'якого права» в нормативному регулюванні сучасних міжнародних економічних відносин.

Виклад основного матеріалу. У наукових джерелах концепцію «м'якого права» (яка тепер стає предметом вивчення не лише міжнародного права, а й філософії права,

загальнотеоретичної юриспруденції та окремих галузевих правових наук) пов'язують із такими факторами сучасної цивілізації, як глобалізація та постмодерн [3, с. 26], із властивими цим явищам такими рисами, як зростання невизначеності в усіх сферах суспільного буття, трансформація, нестабільність, багатоманітність, фрагментарність, конвергенція тощо. Узагальнення та систематизація висловлених наукових поглядів дає змогу дійти висновку, що поняття «м'якого права» в зазначеному контексті відображає такі риси глобалізації права, як його деформалізація й децентралізація, що супроводжується «роздержавленням правових режимів», мультиплікативністю суб'єктів правотворчості, що зростає, плюралізмом джерел і розширенням так званих «зон невизначеності» у правовій регламентації суспільних відносин, що стрімко змінюються.

Найбільш виразного практичного втілення зазначені тенденції набувають у розвитку міжнародного економічного права. Саме зростання ролі та значення *soft law* у регулюванні міжнародних економічних відносин найбільш яскраво ілюструє детериторіалізацію правових відносин, транснаціоналізацію права, його приватизацію [4], а також стрімко зростаючу професіоналізацію (мається на увазі зростання питомої ваги регулювальних актів, що розроблюються колом експертів і фахівців доволі вузького спрямування, – технічні та фінансові стандарти (*technical and financial standard-setting*), корпоративні кодекси поведінки (*corporate codes of conduct*), стандарти найкращої практики (*best-practice self-regulation model*) тощо).

Глобальна взаємозалежність держав та активізація інтеграційних процесів у міжнародних економічних відносинах, особливо торговельних, фінансових та інвестиційних, зумовила прискорення міжнародного співробітництва держав і міжнародних організацій як на формальному, так і неформальному рівнях (зросла кількість держав-суб'єктів міжнародно-економічних відносин і міжнародних організацій, підвищилася інтенсивність їх діяльності, все більшого впливу набувають транснаціональні корпорації та «параорганізації»). Зазначені процеси відбуваються на тлі, з одного боку, динамізму міжнародних економічних відносин, а з іншого – ускладнення міжнародних відносин і міжнародно-правотворчого процесу. Окрім того, глобальні економічні проблеми, зокрема й періодичні хвилі кризових явищ у світовій економіці, зумовили необхідність пошуку адекватних, швидких і нескладних за своєю процедурою способів їх вирішення. Усе це й спричинило зростання ролі та значення в регулюванні міжнародних економічних відносин феномена «м'якого права» (*soft law*), для якого характерна юридична необов'язковість, варіативність зовнішньої форми і гнучкість змісту, швидка й неформалізована процедура прийняття та внесення змін, адаптивність, зокрема здатність поширювати свою дію на ті сфери економічних відносин, які ще не набули свого міжнародно-правового регулювання (наприклад, відносини, які виникли нещодавно, або ті, які традиційно належать до внутрішньодержавного регулювання).

Отже, не випадково міжнародне економічне право вважається «улюбленою сферою дії м'якого права», а в правовому дискурсі з'являється термін «м'яке міжнародне економічне право» [5], адже й самі засадничі принципи міжнародного економічного права містяться в актах, що вже стали традиційним прикладом м'якоправового регулювання (Хартія економічних прав та обов'язків держав (1974 р.) і Декларація про встановлення нового міжнародного економічного порядку (1974 р.)). Нині найбільш затребуваними для використання норм «м'якого права» сегментами міжнародних економічних відносин є міжнародна торгівля, міжнародні фінанси, міжнародні інвестиції, митна політика держав.

Так, досліджуючи юридичну природу й тенденції розвитку складноструктурних комплексів норм, що створюються міжнародними організаціями для регулювання

міжнародного торговельного обігу, В. Нікіфоров надає великого значення нормам «м'якого права» й наявності напівлегальних норм (норм «сірої зони») щодо характерних ознак міжнародно-правового регулювання торговельних відносин у період глобалізації: ООН як центральне ядро міжнародної інституційної системи, яка сприяє підтримці міжнародного правопорядку в міжнародних торговельних відносинах, через акти «м'якого права» формує цілі та принципи міжнародного торговельного права (Генеральна Асамблея й ЕКОСОП), через проекти конвенцій, типових законів і правил сприяє прогресивному узгодженню та модернізації права міжнародної торгівлі (ЮНСІТРАЛ), через розробку конвенцій, рекомендаційних актів (актів м'якого права) – правовому забезпеченню міжнародного співробітництва з метою розвитку (ЮНКТАД). До актів м'якого права, що мають рекомендаційний характер і впливають на формування нормативних моделей поведінки в зазначеній сфері, В. Нікіфоров зарахує Резолюції міжнародних міжурядових організацій (далі – ММО) (декларації ООН, СОТ, міжнародних форумів); Типові закони ММО (ЮНСІТРАЛ); Коментарі ЮНСІТРАЛ; Рекомендації ЮНСІТРАЛ, Набори узгоджених у багатосторонньому порядку справедливих принципів і норм (ЮНКТАД). На думку вченого, вони характеризуються різною «питомою вагою» у світовому торговельному правопорядку, «м'яким» впливом на учасників міжнародних торговельних правовідносин, відсутністю юридичної відповідальності за недотримання тих чи інших положень, етичними та політико-моральними підставами обов'язковості виконання [6, с. 18–19]. На поширеність норм «м'якого права» у праві СОТ узакують Ю. Фогельсон та С. Чеховська, зауважуючи, що, хоча деякі норми прямо визначені юридично необов'язковими, їх дотримується більшість держав і господарюючих суб'єктів, оскільки цього вимагають їхні економічні інтереси [7, с. 4–6].

Глобалізаційні процеси в міжнародних фінансових відносинах суттєво змінили алгоритм правового регулювання останніх, наполягає В. Кудряшов. Деретулювання, нові інформаційні технології та «фінансова інженерія» поставили під питання адекватність формального, жорстко-правового механізму регулювання міжнародно-фінансової сфери й висунули на перше місце метод неформального, «м'якоправового регулювання» – гнучкі, широкі за обсягом, здатні швидко розроблюватися та впроваджуватися фінансові правила, що мають форму кодексів поведінки, стандартів, найкращої практики, основних принципів тощо [8, с. 9–10].

Як приклад можна навести такі міжнародні стандарти регулювання фінансових ринків: Кодекс прозорості під час здійснення грошової та фінансової політики (*Code of Good Practices on Transparency in Monetary and Financial Policies*), Кодекс прозорості фінансової політики (*Code of Good Practices on Fiscal Transparency*), Спеціальний стандарт поширення інформації (*Special Data Dissemination Standard/General Data Dissemination System*), які розроблені МВФ; Принципи корпоративного управління (*Principles of Corporate Governance*), прийняті ОЕСР; Міжнародні стандарти фінансової звітності (*International Financial Reporting Standards/International Accounting Standards*), прийняті Радою з міжнародних стандартів фінансової звітності; Міжнародні стандарти аудиту (*ISA – International Standards on Auditing*), розроблені Міжнародною федерацією бухгалтерів; Базові принципи ефективного банківського регулювання (*Core Principles for Effective Banking Supervision*), прийняті Базельським комітетом із банківського нагляду; Цілі та принципи регулювання фондових ринків (*Objectives and Principles of Securities Regulation*), прийняті Міжнародною організацією комісій із цінних паперів; Основні принципи для страхових регуляторів (*Insurance Core Principles*), розроблені Міжнародною асоціацією регуляторів страхового ринку, тощо.

Указані стандарти відображають досягнення найкращої практики, хоча не є юридично обов'язковими, найчастіше трансформуються в національне законодавство країн. Наприклад, Постановою Правління Національного банку України від 18.06.2015 № 391 затверджена Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року, в якій одним із завдань визначено досягнення стійкості платіжних систем до макроекономічних шоків шляхом проведення ефективного консолідованого нагляду на основі принципів Базель III (Basel III), Банку міжнародних розрахунків (BIS), що дає можливість ефективно діагностувати розвиток системних ризиків, запобігати розвитку системних ризиків та оцінювати реальну й потенційну дію шоків на фінансовий сектор та учасників загалом.

Фахівець із міжнародно-фінансового права К. Брюмер узагалі вважає, що міжнародне фінансове право переважно є «м'яким правом», оскільки фінансові ринки безперервно розвиваються й оновлюються, більшу того, саме в цьому вбачається особливість створення правових норм у XXI ст. [9]. Посилення самостійної регулювальної функції «м'якого права» спостерігається також у сфері міжнародного співробітництва з питань боротьби з фінансовою злочинністю. Так, Г. Гамбаров у праці досить послідовно доводить цей факт на прикладі Сорока рекомендацій ФАТФ (Forty Recommendations of the Financial Action Task Force) [1].

Поглиблення економічної інтеграції стало передумовою виникнення міжнародних організацій, у рамках яких здійснюються спроби «пом'якшення» взаємодії між державами-членами у сфері оподаткування, зазначає П. Селезень. Надзвичайно важливу роль у процесі розвитку міжнародного співробітництва держав у сфері оподаткування відіграють модельні (типові) акти, які розробляються міжнародними організаціями у сфері оподаткування та які сприяють формуванню основи для стабільної і взаємовигідної співпраці держав-членів. Активне їх використання з боку держав зумовлюється низкою переваг модельних норм. Більшість загальних податкових угод, які є найпоширенішим видом міжнародних податкових договорів, укладається на основі використання модельних норм Типової конвенції ОЕСР про уникнення подвійного оподаткування доходів і капіталу 1977 р. або Типової конвенції ООН про уникнення подвійного оподаткування у відносинах між розвиненими країнами і країнами, що розвиваються, 1979 р. [10, с. 11, 15–16].

Ще один приклад застосування м'якого права в міжнародних економічних відносинах – міжнародно-правове регулювання діяльності ТНК, яке як на універсальному, так і на регіональному рівнях здійснюється переважно актами «м'якого права». Особливо це стосується сфери захисту прав людини. Натепер прийнято такі міжнародно-правові акти щодо діяльності ТНК: Декларація МОП про основоположні принципи і права у сфері праці (1998 р.), Трестороння декларація принципів, що стосуються багатонаціональних корпорацій і соціальної політики (1977 р., з поправками 2000 і 2006 рр.), Керівні принципи ОЕСР для багатонаціональних підприємств «Захист, дотримання й засоби захисту: основні положення, що стосуються бізнесу і прав людини» від 25 травня 2011 р., 10 принципів Глобального договору ООН (ініційовані в 1999 р.), Керівні принципи підприємницької діяльності у сфері прав людини: здійснення Рамкової концепції ООН «Захист, дотримання й засоби захисту» (2011 р.). Перераховані акти базуються на концепції «соціальної відповідальності бізнесу» та належать до норм «м'якого права», мають рекоменда-

ційний характер. Останнє, звичайно, викликає сумніви щодо ефективності їх практичної реалізації, однак неможливо заперечувати і їх значення, оскільки зазначені акти «вперше визначають загальний стандарт, спрямований на запобігання загрози негативного впливу діяльності корпорацій на права людини та викорінення її» [11], свідчить про більш чітке формулювання з боку міжнародного співтовариства вимог мінімізації можливих негативних наслідків діяльності ТНК та актуалізацію питання про права людини в міжнародному економічному праві.

Поширеною сферою застосування м'якого права в міжнародних економічних відносинах можна визначити також міжнародні міждержавні переговори на форумах, конференціях, нарадах, які надалі трансформуються в міжнародні міждержавні організації. Норми м'якого права становлять основу створення та функціонування зазначених об'єднань. Варто зауважити зростання значення норм «м'якого права» в діяльності міжнародних економічних організацій неформального характеру (так званих «м'яких організацій» («soft organizations») або «параорганізацій») і підкреслити його роль у врегулюванні світових економічних криз. Так, під час світової міжнародно-фінансової кризи наприкінці 2008 р. Форумом G-20 розроблено близько 16 актів, які не мали формально юридично обов'язкового характеру, але містили програми застосування антикризових заходів, які надалі спільно застосовувалися державами [12, с. 79–80].

Висновки. Зростання ролі норм «м'якого права» (soft law) у регулюванні міжнародних економічних відносин, а також відповідна актуалізація і збільшення кількості досліджень, присвячених цьому феномену, є однією з тенденцій розвитку сучасного міжнародного права загалом і міжнародного економічного права зокрема. Пошук нових методів і форм міжнародно-правового регулювання економічних відносин, перегляд усталених уявлень про природу права відбуваються на тлі еволюції міжнародного права, яке перебуває під впливом суперечливих процесів глобалізації, невизначеності й плюралізму постмодерну. І в цьому сенсі «м'яке право», а вірніше його актуалізація та концептуалізація дійсно є й наслідком, і відображенням останніх. Динамізм міжнародних економічних відносин і їх суттєвий вплив на національні інтереси держав у сфері економічної безпеки зумовлює те, що поміж усіх міжнародних організацій найбільш активно правотворчі повноваження з використанням норм soft law реалізуються саме в рамках міжнародних економічних організацій. Так, акти, що містять норми «м'якого права» СОТ, МВФ, групи СБ, ЄС, суттєво впливають на формування стратегій й тактики розвитку національних економічних систем. Як правило, вони приймаються у формі кодексів, плану дій, правил, стандартів, комюніке, заяв, меморандумів, модельних законів тощо. Характерною особливістю розвитку концепції «м'якого права» (soft law) на сучасному етапі є його значення для регулювання економічних відносин на внутрішньодержавному рівні, гармонізації національного й міжнародного права. Посилення міжнародної економічної та правової інтеграції на універсальному й регіональному рівнях (наслідком якої є співіснування елементів різних правових систем і зростання ролі міжнародного права) підвищує значення «м'якого права» в регулюванні міжнародних економічних відносин, що зумовлює необхідність і перспективність поглибленого наукового дослідження концепції «м'якого права» (soft law) у міжнародному економічному праві, його особливостей на сучасному етапі та напрямів подальшого розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Гамбаров Г.Д. Особенности использования норм «мягкого права» в сфере международного сотрудничества по вопросам борьбы с финансовой преступностью / Г.Д. Гамбаров // Порівняльно-аналітичне право. – 2015. – № 5. – С. 325–328. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.pap.in.ua/5_2015/98.pdf.
2. Чубарев В.Л. Міжнародне економічне право : [підручник] / В.Л. Чубарев. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 368 с.

3. Демин А.В. «Мягкое право» в эпоху перемен: опыт компаративного исследования : [монография] / А.В. Демин. – М. : Проспект, 2016. – 240 с.
4. Büthe T. New Global Rules: The Privatization of Regulation in the World Economy / T. Büthe, M. Walter. – М. : Princeton, 2011.
5. Ашавский Б.Ю. Юридическое значение актов ООН относительно нового международного экономического порядка (НМЭП): международное экономическое мягкое право, международное экономическое «мягкое право» или ... неправое? / Б.Ю. Ашавский // Евразийский юридический журнал. – 2014. – № 4 (71). – С. 26–31.
6. Никифоров В.А. Юридическая природа и тенденции развития сложноструктурных комплексов норм, создаваемых международными организациями для регулирования международного торгового оборота : автореф. дисс. ... докт. юрид. наук : спец. 12.00.10 / В.А. Никифоров. – М., 2011. – 45 с.
7. Фогельсон Ю.Б. «Мягкое право» в системе регуляторных механизмов ВТО / Ю.Б. Фогельсон, С.А. Чеховская // Хозяйство и право. – 2012. – № 12. – С. 3–8.
8. Кудряшов В. «Мягкое право» как метод регулирования международных финансовых отношений в зарубежной доктрине международного финансового права / В. Кудряшов // Финансовое право. – 2013. – № 4. – С. 8–12.
9. Chris Brummer Soft Law and Global Financial System. Rule making in 21st century. – Cambridge University Press, 2012. – P. 60–115.
10. Селезень П.О. Міжнародно-правове співробітництво держав у сфері оподаткування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.11 / П.О. Селезень. – К., 2009. – 22 с.
11. Бизнес и права человека [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.ohchr.org/RU/Issues/Business/Pages/BusinessIndex.aspx.
12. Коннов В.А. О роли «мягкого» международного права в регулировании межгосударственных отношений по предупреждению и преодолению финансово-экономических кризисов / В.А. Коннов // Евразийская адвокатура. – 2014. – № 3 (10). – С. 78–83.

УДК 341.62

ГУЛЛЬСЬКИЙ ІНЦИДЕНТ: ЯК ВСЕСВІТНЯ ТРАГЕДІЯ ДАЛА ПОШТОВХ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

GUL INCIDENT: HOW THE WORLD TRAGEDY GAVE THE IMPULSE TO THE DEVELOPMENT OF INTERNATIONAL LAW

Іванов А.Г.,

*аспірант кафедри міжнародного права**Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого*

У статті досліджено особливості становлення й розвитку інституту обслідування в міжнародному праві. Проаналізовано вплив Гулльського інциденту як першого випадку звернення до слідчих комісій на формування інституту обслідування в міжнародному праві. Розглянуто обставини Гулльського інциденту. Визначено роль Гулльського інциденту в прийнятті Конвенції про мирне врегулювання міжнародних спорів 1907 року.

Ключові слова: інститут обслідування, міжнародні слідчі комісії, Гулльський інцидент, міжнародні спори, розв'язання міжнародних конфліктів.

В статье исследованы особенности становления и развития института об-следования в международном праве. Проанализировано влияние Гулльского инцидента как первого случая обращения к следственным комиссиям на фор-мирование института обследования в международном праве. Рассмотрены обстоятельства Гулльского инцидента. Определена роль Гулльского инцидента в принятии Кон-венции о мирном разрешении международных споров 1907 года.

Ключевые слова: институт обследования, международные следственные комиссии, Гулльский инцидент, международные споры, решение международных конфликтов.

The article examines the specific characteristics of substance and development of investigation in international law. It analyzes the influence of the Gul incident, as the first case of appeal to the commissions of inquiry, on the formation of the investigation in international law. It emphasizes the circumstances of the Gul incident. It determines the role of the Gul incident in the adoption of the Convention for the Pacific Settlement of International Disputes of 1907.

Key words: investigation, international commissions of inquiry, Gul incident, international disputes, settlement of international conflicts.

Актуальність теми. З прадавніх часів людство звикло розв'язувати конфлікти за допомогою сили. Численна боєздатна армія завжди була і є вагомим аргументом у міжнародних суперечках, а перемога у війні – беззаперечним засобом досягнення мети, хоча б і ціною людських життів. Проте в ході історії міжнародна спільнота все ж почала замислюватися над іншим, мирним, шляхом вирішення спорів.

Розвиток ідеї мирного врегулювання міжнародних суперечок загалом та інституту обслідування зокрема бере свій початок із прадавніх часів, коли заборони застосування сили не існувало взагалі й міжнародне право не покладало на держав обов'язку вирішення спорів мирними засобами.

Однак нормативно-правового закріплення та формального визначення обов'язок держав вирішувати спори мирними засобами, в тому числі шляхом звернення до інституту обслідування, набув у кінці XIX – початку

XX століття. Цьому сприяли Гаазькі конференції 1899 та 1907 років, трагічна подія, що сталася поблизу мілини Доггер-банки в Північному морі в період між зазначеними Конференціями.

Темацією мирних засобів вирішення міжнародних спорів загалом і процедури обслідування зокрема займалися такі видатні вчені-міжнародники, як Ф. Мартенс, Г. Кельзен, Я. Броунлі, Е.А. Пушмін, О.М. Ладженський, А.П. Мовчан, Л.М. Анісімов, А.Х. Абашидзе, А.М. Солнцев та інші.

Метою статті є аналіз процесу становлення такого мирного засобу вирішення міжнародних спорів, як процедура встановлення фактів, на перших етапах його розвитку та оцінювання впливу на це такої історичної події, як Гулльський інцидент.

Виклад основного матеріалу. Процедура встановлення фактів може називатися по-різному: «встановлення